

Het Amoor-orgel te Berghuizen - 250 jaar oud

Geschiedenis van het Orgel

Dit jaar (1993) is het 250 jaar geleden dat het historische deel van het orgel - het hoofdwerk - werd gebouwd door Matthias Amoor.

Deze Matthias Amoor werd geboren in Danzig, woonde in Oost-Friesland (Dld) en vestigde zich in 1725 als orgelbouwer in de stad Groningen.

In Oost-Friesland is hij waarschijnlijk in de leer geweest bij de Oldenburger Orgelmaker Nicolaus Stöver; deze orgelbouwer voerde werkzaamheden uit voor de beroemde Arp Schnitger, één van de vooraanstaande Noord-Duitse orgelbouwers in de Barokke cultuurperiode .

Amoor kreeg in 1727 burgerrecht van de stad Groningen en in datzelfde jaar werd hij lid van het kramersgilde aldaar; hij was ondermeer wijnhandelaar en overleed in het jaar 1769.

Blijkbaar leverden de inkomsten uit de orgelbouw hem te weinig op tot zijn levensonderhoud.

Het hoofdwerk van het orgel in de kerk te Berghuizen is voorzover bekend het enigste gaaf gebleven instrument van zijn hand wat bewaard is gebleven en het pijpwerk is bijna geheel in originele staat.

Op de binnenzijde van een der luikjes in het achterschot van de orgelkas staan enige (originele?) aantekeningen met betrekking tot de bouwer Amoor en het jaartal 1743.

Waar en wie de opdracht tot het bouwen van het orgel heeft gegeven is onbekend; wel weten we dat het tot 1850 dienst heeft gedaan in de Hervormde Kerk van Raamsdonk.

In datzelfde jaar werd het overgeplaatst naar de Hervormde Kerk te Aartswoud (NH) .

Uit de archieven van deze kerk ontvingen wij de volgende notities:

In de vergadering van Kerkmeesteren en Notablen van 1 april 1850 wordt naar aanleiding van een advertentie in de Haarlemse Courant " betrekkelijk het te koop aanbieden van een kerkorgel te Raamsdonk" besloten om " genoemde kerkorgel door een deskundige te doen onderzoeken, en bij gunstige bevinding alsdan te koopen "

Deze deskundige, een zekere heer Meiroos uit Enkhuizen verklaart dat " gemelde orgel - na onderzoek - alleszins voldeed aan de vereischte "

Dus treden Kerkmeesteren van Aartswoud " in nadere overeenkomst met Kerkvoogden van Raamsdonk " proberen nog wat af te dingen van de prijs, maar moeten constateren " dat het hunne Kerkmeesteren niet gelukt was de koopsom te doen verminderen met uitzondering van 10 Gulden vermindering van het oxaal en alzoo meer genoemde

orgel hadden aangekocht voor eene somma van achthonderd en negentig gulden "

Verder: " dat gemelde orgel voor rekening der koopers moest worden getransporteert, schoon vragsvrij aan het vaartuig daartoe afgezonden zoude worden bezorgt "

Uiteraard moest er ook iemand worden gevonden " de vereischte bezittende om meer gemelde orgel uit elkander te nemen en ter plaatse in elkander te zetten "

Daartoe werd aangetrokken een zekere heer Volmeijer,orgelmaker te Amsterdam. (Volgens andere bronnen T.Hofmeijer & Zn te Amsterdam) Het vervoer van het orgel wordt geregeld met schipper Jan Sentes en er wordt een bedrag van 100 a 150 gulden beschikbaar gesteld voor het transport, maar wel in die zin " dat onder gemelde somma zoude begrepen zijn alle voorziene en onvoorziene uitgaven van sluis- en leg - en kaaigelden; ook dat daaronder nog zoude begrepen zijn het kosteloos onderhoud der Commissie, bestaande uit één of twee personen welke tot de overneming etc. van meer gemelde orgel zich zouden belasten"

Voorts wordt aan deze Commissie " een honorarium uitbetaald" van één gulden vijftig cent voor " elke dagreize, vanaf het oogenblik der afreize tot de tijd der terugkomst "

Deze Commissie bestaande uit 2 heren begeven zich op den 14 en Mei 1850 op reis naar Raamsdonk en zijn op den morgen van den 22 en Mei met kerkorgel weer terug in Aartswoud.

Verder zegt het verslag van deze aankomst: " nauwelijks is de aankomst bekend of men vindt meer handen en rijtuigen als vereischt werd om het orgel uit het vaartuig binnen de muren van het kerkgebouw over te brengen"

En ook: De dag der inwijding welke op den 15 en September plaats had, was een dag vol vreugde en genoeg "

Wat de met de aankoop gepaard gaande kosten betreft verstrekt het " Kerke Reekenboek " van de Hervormde Kerk van Aartswoud o.a. de volgende gegevens cq uitgaven:

1850 april	Aan Kerkmeesteren wegens gemaakte kosten naar Enkhuizen en Raamsdonk betrekkelijk het inspecteren en aankopen van een orgel ten behoeve der kerk	f.	109.60
	Aan Kerkmeesteren onkosten naar Colhorn wegens het aannemen van een schipper ter overvoering van het orgel van Raamsdonk	f.	0.40

- 15 Mei Aan sjuowersgeld, zoo te Raamsdonk als te Aartswoud voor het schepen en ontschepen van het orgel f. 9.40
- 17 Mei Aan Kerkvoogden te Raamsdonk de koopsom van het orgel f. 890.--
- 16 Aug. voor den orgeltrapper bij het stemmen van het orgel f. 4.25
- 16 sept. Aan den heer Meiroos een honorarium voor gedane diensten voor en met de inwijding van het orgel f. 55.--
- 26 sept. Aan den heer Hofmeijer arbeidsloon zoo te Raamsdonk als te Aartswoud voor het uit elkander nemen en in elkander zetten van het orgel, benevens aangebragte vernieuwingen en verbeteringen f. 422.--

Betreffende de verkoop van het orgel, dit i.v.m. de bouw van een nieuwe kerk in Aartswoud is voor het eerst sprake in een vergadering van "Kerkvoogden en Notablen" van 5 december 1883.

In de daarop volgende vergadering van 12 december 1883 "vindt men goed een advertentie te plaatsen in de Kerkelijke Courant en daarbij de verkoopsom te bepalen op f. 500.--

Op 23 januari 1883 deelt de secretaris van de vergadering van Kerkvoogden mede dat "is ingekomen een schrijven van den Kerkeraad der Chr.Geref. Gemeente te Ruinerwolde om informatie over het oude orgel"

In de daarop volgende vergadering deelt de secretaris mede " dat hij een missive van den heer J. Groenenwegen, predikant bij de Chr.Geref.Gemeente te Ruinerwolde heeft ontvangen, waarbij deze mededeelt dat het oude orgel tegen den prijs van f. 500.-- door zijn Kerkeraad wordt aangenomen. Hij verzoekt intusschen eenig uitstel van verzending om eerst de zoldering gereed te hebben"

Hieromtrent wordt vermeld in het "Rekeningboek " van den Rendant Kerkvoogd:

X 13 februari 1884 ontvangen van Ds. J. Groenenwegen te Ruinerwolde de koopsom oude orgel f. 500.--

Tot zover volgens de gegevens uit de archieven van de NH Kerk van Aartswoud.

In 1884 kwam het orgel dus terecht in het kerkgebouw te Berghuizen. Uit de notulen is nagegaan dat op 11 februari 1884 besloten is tot aankoop van het orgel te Aartswoud en door schipper L.de Haan uit Medemblik is overgevaren voor een bedrag van f. 45.--

Het orgel werd opnieuw opgesteld in de kerk te Berghuizen door fa. Proper en v.d. Wetering te Kampen en werd ingewijd op 8 juni 1884. Financieel werd de gemeente tot de aankoop in staat gesteld door enkele welgestelde gemeenteleden waarvan de namen destijds in sierlijk geschilderde letters waren vermeld op het linker paneel terzijde van de speeltafel:

" Dit Orgel werd aan de Gemeente geschonken in 1884
door de echtelieden W K Geerts en
R K Reinders "

De oorspronkelijke kleuren van de orgelkas - lichtblauw met bladgoud en witte engelenfiguren zijn in 1951 verloren gegaan en waarbij tevens bovengenoemd opschrift werd verwijderd.

Verder is nog aanwezig een oud wapenschild met fraai snijwerk, vermoedelijk eveneens afkomstig uit Aartswoud.

Dit schild sierde de orgelbalustrade tot 1951 waarna het werd opgeborgen op de orgelgalerij en wacht op een opknapbeurt waarna het een sieraad in de kerk zou zijn.

Als bijzonderheid is nog te vermelden dat de preekstoel en het doophek in de NH Kerk te Blijdenstein eveneens uit Aartswoud afkomstig zijn.

Het oude orgel heeft vele jaren goede dienst gedaan in Berghuizen, daartoe met zorg en toewijding bespeeld en onderhouden vanaf 1903 door meester H. Vonck, toenmalig hoofd der Gereformeerde School te Berghuizen.

Met de loop der jaren raakte het oude orgel steeds meer in verval en in het begin van de vijftiger jaren werd een restauratieplan opgesteld en uitgevoerd door fa. K.Doornbos te Groningen, en na diens overlijden voltooiden na veel hindernissen en obstakels de heren K. Mateboer en P.J.Praat het werk.

Het orgel werd toen tevens uitgebreid met het thans nog bestaande rugpositief met 6 stemmen en een 16 voets register in het pedaal op een pedaalade geplaatst achter het orgel.

Zoals reeds eerder is vermeld werd de oorspronkelijke verflaag van de orgelkas verwijderd en bleef de eiken kas toen onbeschilderd.

Het geheel werd toen uitgevoerd onder adviseurschap van Mr. A.Bouman, orgelbouwdeskundige te Amsterdam.

Inmiddels was het orgel aangemerkt als één van de door Monumentenzorg beschermde orgels en werd voor de restauratie van het historisch gedeelte Rijkssubsidie ontvangen.

Het orgel werd ingewijd op 3 oktober 1952 en werd bespeeld door de plaatselijke organisten W. Koelewijn en B. Dekker terwijl Mr. A. Bouman een improvisatie verzorgde over een aantal geestelijke liederen.

Belaas bleek reeds spoedig dat deze restauratie niet het gewenste resultaat had opgeleverd wat ervan verwacht mocht worden.

Het mechanisch gedeelte funktioneerde slecht en in het begin van de jaren zestig werd opnieuw gedacht over een restauratieplan om de gebreken te verhelpen.

Een en ander resulteerde in een opdracht aan Flentrop Orgelbouw BV te Zaandam in 1974.

Als adviseur werd aangetrokken Dr. M.A. Vente te Utrecht; deze bezat een grote dosis deskundigheid op het gebied van historische orgels.

Aangezien direkt geen financiële middelen beschikbaar waren bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg werd een rondgang door de kerkelijke gemeente gemaakt en werd een zodanig groot bedrag aan geldelijke toezeggingen gedaan dat op basis hiervan opdracht kon worden gegeven tot restauratie van het hoofdwerk en de pedaallade.

Medio 1975 namen de werkzaamheden een aanvang en in 1976 kon tevens de opdracht worden gegeven tot restauratie en herplaatsen van het rugpositief.

De orgelkas werd opnieuw geschilderd in oude kleuren en opnieuw voorzien van bladgoud door het gemeentelid H. Boverhof.

Op Dinsdag 25 oktober 1978 kon het orgel wederom in gebruik worden genomen, en in deze bijeenkomst werd een orgelbespeeling verzorgd door Marjan Doorn te Meppel, terwijl de plaatselijke organisten de begeleiding van de samenzang voor hun rekening namen.

Een en ander heeft tot gevolg gehad dat de gemeente van Ruinerwold - Koekange beschikt over een zeer fraai ogend en klinkend instrument.

De financiële afwikkeling van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg volgde in 1980 terwijl ook de Provincie en Gemeente Ruinerwold subsidie verleenden.

Volledigheidshalve moet worden vermeld dat ook van het Prins Bernhard-fonds een geldelijke bijdrage werd ontvangen van 7.500.--

Hiermede is gepoogd een totaal beeld te geven van de thans bekend zijnde historische gegevens betreffende het Amoor orgel in de Gereformeerde Kerk te Berghuizen.